

were found and assembling after several countries which join around common aims. The ambitious plans creation of common market in CIS they be put aside and seem unreal now. However real progress (though more also modest than mutual settlements) was reached in building the union between Belarus and Russian.

The question about role and place of this regional formation arisen in global economy. The elevation the level of development of national economies, competitiveness of CIS stands up with next important matter to decision. It the Commonwealth of Independent States hugs 16,4% the world territory which lives 4,4% the population of globe. It on countries of CIS falls 20% world supplies of petroleum, 40% earth gas, 25% carbon, 10% production of electrical energy, 25% world forest supplies, about 11% world renewed water supplies, 13% the ground arable. In 2007 year in CIS countries was produced 3,1% the world PKB, export of goods with states of CIS was stay 3,6% world export.

Wprowadzenie

Powołana w grudniu 1991 roku Wspólnota Niepodległych Państw miała być strukturą chroniącą „masę spadkową po ZSRR” i zarazem sposobem na poszukiwanie nowej adekwatnej formuły organizacji tej przestrzeni. Wspólnota Niepodległych Państw – WNP (Содружество Независимых Государств - СНГ) to związek gospodarczo-polityczno-wojskowy Rosji i początkowo 10 byłych republik związkowych ZSRR. Był on zbliżony do formuły konfederacji. W dniu 8 grudnia 1991 roku na spotkaniu w Puszczy Białowieskiej prezydent Rosji B. Jelcyń, prezydent Ukrainy L. Krawczuk i przewodniczący Rady Najwyższej Białorusi S. Szuszkiewicz podpisali umowę o rozwiązaniu ZSRR i utworzeniu WNP². Porozumienie miało charakter otwarty dla wszystkich państw – członków ZSRR, a także dla innych państw. Podpisanie formalnego układu o powołaniu WNP nastąpiło w Alma Acie 21 grudnia 1991 roku, sygnowali go przywódcy 11 republik. Na spotkaniu przywódców Wspólnoty w Mińsku 30 grudnia 1991 roku oficjalnie ogłoszono ostateczną likwidację ZSRR i wszelkich postfederacyjnych struktur. Oznajmiono zarazem o wyborze stolicy Białorusi – Mińska na siedzibę stałego Sekretariatu WNP. Podpisanie układu odmówiła Gruzja. Jednak pod wpływem długotrwałego nacisku z zewnątrz, 22 października 1993 prezydent Gruzji E. Szewardnadze podpisał dokument o przystąpieniu Gruzji do Wspólnoty³. Od początku udział poszczególnych republik w WNP podyktowany był różnymi celami i interesami. Problem ten jest sam w sobie interesującą kwestią badawczą. Biorąc pod uwagę stosunek byłych republik do przyszłości WNP można je podzielić na dwie grupy. Do pierwszej grupy należą: Ukraina, Mołdawia, Gruzja i Azerbejdżan. Priorytetem dla tych państw jest umacnianie uzyskanej niepodległości, choć zainteresowane są również utrzymaniem dawnych powiązań gospodarczych i rynków zbytu dla swojej produkcji, co ma umożliwić WNP. Jednocześnie ich udział w integracji gospodarczej szybko zaczął ograniczać się wyłącznie do strefy wolnego handlu. Drugą

² Z.J. Winnicki, *Ustrój polityczno-administracyjny Republiki Białoruś – zarys problematyki*, [w:] B.J. Albin, W. Baluk (red.), *Europa Wschodnia – dekada transformacji. Białoruś*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2004, s. 67.

³ Исполнительный Комитет Содружества Независимых Государств:
http://www.cis.minsk.by/russian/osn_dokum/cis_doc3.htm;

grupę tworzą państwa Azji Centralnej, których liderzy są znacznie większymi zwolennikami współpracy wewnątrz WNP. Opowiadają się oni za utrzymaniem ścisłych powiązań gospodarczych z byłym hegemonem i w związku z tym bez zastrzeżeń przyjmowali propozycje rosyjskie, dotyczące integracji obszaru postradzieckiego. Niejednoznaczne stanowisko zajmowała wówczas Białoruś, która początkowo próbowała prowadzić politykę neutralności. W oficjalnych deklaracjach popierała ona ideę integracji, ale w praktyce przyłączyła się wyłącznie do porozumień o charakterze gospodarczym. Białoruś zaczęła aktywizować swoją politykę wobec WNP od końca 1993 roku, kiedy przystąpiła do Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Po roku 1994 znalazła się w awangardzie integracji postradzieckiej. Odmienne podejście miała Armenia, która zmierzała co prawda do umacniania swojej niepodległości, ale ze względu na konflikt z Azerbejdżanem o Górski Karabach umacniała powiązania z Rosją i wspierała rosyjskie projekty integracyjne⁴.

Obecnie do WNP należą następujące kraje: Azerbejdżan, Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Mołdawia, Rosja, Tadżykistan, Turkmenistan, Uzbekistan, Ukraina (tabela 1)⁵. W zasadzie Turkmenistan od 2005 roku jest państwem stowarzyszonym z WNP.

Tabela 1. Terytorium i ludność w krajach WNP

Table 1. Territory and population in CIS countries

Kraje WNP	Terytorium tys. km ²	Ludność na po- czątek 2010 ro- ku, mln osób	Średnia gęstość zaludnienia osób/na km ²
Azerbejdżan	86,6	9,0	104
Armenia	29,8	3,3	111
Białoruś	207,6	9,5	46
Kazachstan	2724,9	16,0	6
Kirgistan	199,9	5,4	27
Mołdawia	33,8	3,6	107
Rosja	17098,2	141,9	8
Tadżykistan	143,1	7,5	52
Turkmenistan	491,2	6,7	14
Uzbekistan	448,9	28,0	62
Ukraina	603,5	45,8	76

Źródło: *Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник, Национальный Статистический Комитет Республики Беларусь, Минск 2010, s. 10.

Source: *Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник, Национальный Статистический Комитет Республики Беларусь, Минск 2010, p. 10.

⁴ W. Konończuk, *Fiasko integracji. WNP i inne organizacje międzynarodowe na obszarze poradzieckim 1991-2006*, Prace OSW, Warszawa, maj 2007, s. 7-8.

⁵ Исполнительный Комитет Содружества Независимых Государств:
<http://www.cis.minsk.by/index.php?id=2>;

Charakterystyka polityczno-ekonomiczna Wspólnoty Niepodległych Państw

W Porozumieniu o utworzeniu WNP sformułowano cele i zasady Wspólnoty jako: *zagwarantowanie swoim obywatelom równych praw i swobód; współdziałanie w sferze polityki, gospodarki, kultury, nauki handlu itd.; uznawanie i respektowanie integralności terytorialnej, nienaruszanie istniejących granic w obrębie Wspólnoty, a także gwarantowanie otwartości granic; współdziałanie w ramach zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, wprowadzenie w życie efektywnych środków redukcji zbrojeń, a także dążenie do likwidacji wszelkiej broni jądrowej; wspólne działania na równych zasadach przez instytucje WNP, powołane w celu koordynacji działań z zakresu polityki zagranicznej, współpracy w kształtowaniu i rozwoju wspólnego obszaru gospodarczego, rynku europejskiego i euroazjatyckiego.* Zasadom tym towarzyszyło zobowiązanie państw do zachowania i rozwoju ukształtowanych ścisłych związków ekonomicznych pomiędzy państwami w celu stabilizacji sytuacji w każdej gospodarce narodowej członków WNP.

W związku z tym republiki postanowiły: 1) przeprowadzić skoordynowane radykalne reformy gospodarcze, 2) rozliczać się na podstawie istniejącej jednostki pieniężnej (rubla) wprowadzając równocześnie waluty narodowe, 3) koordynować zagraniczną działalność gospodarczą, politykę celną i zapewniać swobodny tranzyt⁶.

Do realizacji celów i zadań Wspólnoty powołano szereg organów, kompetencje których ostatecznie zatwierdził Statut WNP, przyjęty 22 stycznia 1993 roku w Mińsku. Do najważniejszych organów WNP należą⁷:

1. Rada Szefów Państw – organ składający się z przywódców państw - członków WNP, decydujący w sprawach strategicznych dla całej organizacji;
2. Rada Szefów Rządów – w skład której wchodzi poszczególni premierzy państw - członków WNP, podejmują decyzje w sprawach rozwoju gospodarczego;
3. Rada Ministrów Spraw Zagranicznych – składa się z szefów dyplomacji państw - członków, wypracowuje stanowisko w kluczowych sprawach polityki międzynarodowej;
4. Rada Ministrów Obrony - składa się z ministrów obrony państw WNP, decyduje w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego Wspólnoty, ochrony granic, współdziałania w zakresie obronności i wyposażenia armii;
5. Bank Międzypaństwowy – instytucja finansowa powołana do zabezpieczenia obiegu pieniężnego pomiędzy republikami w ramach Wspólnoty, jej naczelne kierownictwo tworzą szefowie banków centralnych państw WNP;

⁶ Porozumienie o utworzeniu Wspólnoty Niepodległych Państw, [w:] Eurazja, Prace OSW, Nr 1-2, 1994, s. 3-5; Porozumienie o utworzeniu Wspólnoty Niepodległych Państw, [w:] Rocznik Strategiczny 1996/1997, Scholar, Warszawa 1997, s. 17-20; Соглашение о создании Содружества Независимых Государств, Исполнительный Комитет Содружества Независимых Государств: <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=176>

⁷ А.В. Бондарь, С.Н. Князев (ред.), *Экономическая безопасность и экономическая политика*, БГЭУ, Минск 2007, s. 121-122; Органы СНГ, Исполнительный Комитет Содружества Независимых Государств: <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=14>

6. Między państwowy Komitet Gospodarczy – organ powołany do koordynacji działalności gospodarczej państw-członków WNP również w dziedzinach, które mają ponadnarodowe znaczenie (energetyka, transport, łączność)⁸;
7. Sąd Ekonomiczny – rozstrzyga sprawy sporne pomiędzy członkami WNP.

Powołano komisję zarządzającą masą upadłościową, kontrolującą proces podziału armii, broni jądrowej, systemu energetycznego, podziału aktywów za granicą itp. WNP powołała do życia wewnętrzne struktury mające zajmować się między innymi zarządzaniem energią elektryczną (Rada ds. Energii Elektrycznej), transportem (Rada ds. Transportu Kolejowego), powołano Trybunał Gospodarczy. Podstawę WNP tworzą porozumienia gospodarcze oraz dotyczące bezpieczeństwa, uwzględniające nadrzędną w tych dziedzinach rolę Federacji Rosyjskiej (m.in. układ o kolektywnym bezpieczeństwie, porozumienie o oddziałach pokojowych i siłach rozjemczych, umowa tranzytowa, porozumienie o jednolitej taryfie celnej, układ paliwowo-energetyczny, porozumienie o koordynacji działalności banków). Wśród elit rosyjskich powszechny był pogląd, że Rosja powinna służyć jako ośrodek, wokół którego będzie odbywać się wojskowa, ekonomiczna, polityczna integracja postradzieckich państw⁹. Poza tym nie chodziło tu o odstąpienie przez wszystkich partnerów WNP części suwerenności na rzecz wspólnych ponadnarodowych instytucji, lecz o integrację sąsiednich krajów z Rosją, ewentualnie o ich podporządkowanie instytucjom, w których Rosja miałaby decydujący głos¹⁰.

Nowe państwa w ciągu pierwszych lat niepodległości nie zdołały osiągnąć rzeczywistej niezależności państwowej. Kraje zachodnie nie udzieliły im oczekiwanej pomocy gospodarczej, w związku z czym państwa byłego ZSRR powracały do koncepcji ścisłej współpracy z Rosją. W maju 1993 roku wszyscy członkowie WNP (poza Turkmenią) podpisali deklarację w sprawie utworzenia wspólnego rynku ze swobodnym przepływem towarów, usług, kapitału i siły roboczej. W celu koordynowania współpracy gospodarczej 24 września 1993 roku, na kolejnym szczycie państw WNP w Moskwie, dziewięciu członków tej Wspólnoty zawarło układ o unii gospodarczej, a wkrótce przyłączyły się do nich Turkmenistan, Gruzja i – jako członek stowarzyszony – Ukraina¹¹. Można zauważyć, że układ, w ramach którego przewidywano stopniowe tworzenie jednolitej przestrzeni ekonomicznej (strefy wol-

⁸ Struktura została powołana do życia 9 września 1994 roku w Moskwie i miała kierować gospodarkami krajów członkowskich. W praktyce wspólną gospodarką miała zarządzać Rosja, której w Komitecie przyznano pakiet 50% głosów, Ukraina miała 14%, Białoruś – 5%. Decyzje miały być podejmowane większością 80% głosów. M.A. Piotrowski, *Wspólnota Niepodległych Państw*, [w:] Europejskie struktury współpracy, Informator, Warszawa 2000, s. 173.

⁹ P. Kolstoe, *Russians and the Former Soviet Republics*, Royal Institute of International Affairs, London 1996, s. 31; R.H. Donaldson, J.L. Noguee, *The foreign policy of Russia. Changing systems, enduring interests*, Sharpe, New York and London 1998, s. 283.

¹⁰ W. Rodkiewicz, *Rosja i jej sąsiedzi – postimperialny syndrom*, [w:] *Rosja i jej sąsiedzi*, Fundacja Międzynarodowe Centrum Rozwoju Demokracji, Meritum, Kraków 2000, s. 15.

¹¹ A.B. Бондарь, С.Н. Князев (ред.), *Экономическая безопасность и экономическая политика*, op. cit., s. 102; Договор О Создании Экономического Союза: http://www.worldcourts.com/eccis/rus/conventions/1993.09.24_Agreement_EUCIS.htm

nego handlu, unii celnej, wspólnego rynku i unii walutowej), był wzorowany na modelu integracji Unii Europejskiej¹².

Na początku dominowało przekonanie, że integracja gospodarek państw WNP jest możliwa jednocześnie w ramach całej organizacji. Stąd też kolejne porozumienia zmierzały w kierunku stworzenia ścisłej struktury integracyjnej obejmującej 12 krajów. Pięć krajów WNP (Armenia, Białoruś, Kazachstan, Tadżykistan, Uzbekistan) od razu zgodziło się, by rubel był ich środkiem płatniczym, a Rosja miała prawo kontrolować ich wydatki budżetowe i politykę kredytową. Do porozumienia przystąpili wszyscy członkowie Wspólnoty. Szybko jednak się okazało, że nie będzie możliwe osiągnięcie nawet najniższego stopnia integracji¹³. Układ o strefie wolnego handlu nie został ratyfikowany przez sześć państw, w tym Rosję. Złożyło się na to kilka przyczyn, a zwłaszcza:¹⁴

- 1) zróżnicowany potencjał gospodarczy poszczególnych krajów (udział Rosji w PKB wszystkich krajów WNP wynosi 80 %),
- 2) odmienne interesy narodowe, utrudniające podejmowanie wspólnych decyzji,
- 3) różne stopnie zaawansowania reform w poszczególnych krajach,
- 4) rozbieżność interesów gospodarczych, wynikająca ze zróżnicowanej struktury geograficznej handlu zagranicznego, poziomu rozwoju gospodarczego i powiązań zewnętrznych.

Tabela 2. Dynamika PKB krajów WNP w latach 2000, 2006 i 2009, (zmiana w % w stosunku do roku poprzedniego)

Table 2. The dynamics PKB of CIS countries in the years 2000, 2006 and 2009, (in % relation till previous year)

Kraje WNP	2000	2006	2009
Azerbejdżan	111,1	134,5	109,3
Armenia	105,9	113,2	85,8
Białoruś	105,8	110,0	100,2
Kazachstan	109,8	110,7	101,2
Kirgistan	105,4	103,1	102,3
Mołdawia	102,1	104,8	93,5
Rosja	110,0	107,7	92,1
Tadżykistan	108,3	107,0	103,4
Turkmenistan	...	113,3*	106,1
Uzbekistan	103,8	107,5	108,1
Ukraina	105,9	107,3	84,9

*- dane za 2005 rok;

Źródło: *Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник 2010, op. cit., s. 67.

Source: *Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник 2010, op. cit., p. 67.

¹² Wtedy też zaczęto deklarować, że rodzi się „wschodnia UE”. W. Konończuk, *Fiasko integracji*, op. cit., s. 11.

¹³ Szerzej A.B. Бондарь, С.Н. Князев (ред.), *Экономическая безопасность и экономическая политика*, op. cit., s. 116-117.

¹⁴ W. Konończuk, *Fiasko integracji*, op. cit., s. 10.

Z powodu podobnej struktury produkcji, nowo powstałe państwa nie stały się dla siebie najważniejszymi partnerami handlowymi, ale odwrotnie, ich towary często rywalizowały ze sobą na innych rynkach. Słabe możliwości finansowe Rosji w latach 90. tylko przyspieszały tempo rozluźnienia więzi ekonomicznych pomiędzy krajami WNP. Wartość wzajemnego handlu krajów Wspólnoty obniżyła się ponad dwukrotnie - ze 138 mld USD w 1991 roku do 59 mld USD w 2000 roku¹⁵. Co prawda w roku 2009 wartość wzajemnej wymiany handlowej wynosiła 157,6 mld, stanowiło to zaledwie 22% ogólnych obrotów państw WNP (tabela 3).

Tabela 3. Wartość wymiany handlowej państw WNP w 2009 roku
Table 3. The exchange value trade the CIS states in 2009 year

Wymiana handlowa	mld USD	w % do 2008 roku
Obroty państw WNP	713,1	62
eksport	425,0	61
import	288,1	63
<i>w tym:</i>		
Wymiana handlowa w ramach WNP	157,6	65
eksport	78,7	65
import	78,9	64
Pozostałe kraje świata	555,5	62
eksport	346,3	61
import	209,2	63

Źródło: *Внешнеторговые отношения государств – участников СНГ в 2009 году*, Исполнительный комитет СНГ: <http://cis.minsk.by/page.php?id=17196>.
Source: *Внешнеторговые отношения государств – участников СНГ в 2009 году*, Исполнительный комитет СНГ: <http://cis.minsk.by/page.php?id=17196>.

W 2009 roku Rosja w wymianie wzajemnej Wspólnoty pozostawała głównym partnerem handlowym dla większości krajów WNP (43% w ogólnej strukturze wzajemnej wymiany krajów WNP). Udział Rosji w eksporcie wynosił 59%, w imporcie – 28%. Udział Federacji Rosyjskiej w handlu zagranicznym państw WNP przedstawia się następująco: 40% w Mołdawii i do 85% na Białorusi¹⁶.

Najbardziej przestawiły kierunek swojego eksportu państwa dysponujące surowcami naturalnymi jak: Turkmenistan, Uzbekistan, Kazachstan czy Azerbejdżan¹⁷. Poziom wzajemnej wymiany handlowej państw WNP z roku na rok spadał, co przedstawia tabela 4 i tabela 5.

¹⁵ Szerzej w raporcie: А. Чубрик, *Общий обзор развития экономик стран СНГ в 1991-2003*, „Эковест”, nr 5(2), 2006, Институт приватизации и менеджмента, s. 318-340; А.В. Бондарь, С.Н. Князев (ред.), *Экономическая безопасность и экономическая политика*, op. cit., s. 111; Межгосударственный Статистический Комитет Союза Независимых Государств: <http://www.cisstat.com/rus/>

¹⁶ *Внешнеторговые отношения государств – участников СНГ в 2009 году*, Исполнительный комитет СНГ: <http://cis.minsk.by/page.php?id=17196>

¹⁷ Szerzej Р. Могилевский, И. Точицкая, *Внешняя торговля стран СНГ*, „Эковест”, nr 4(4), 2004, Институт приватизации и менеджмента, s. 593-612.

Tabela 4. Struktura geograficzna eksportu krajów Wspólnoty Niepodległych Państw w latach 1990, 2000, 2006 i 2009 w %

Table 4. The geographical structure of CIS export in years 1990, 2000, 2006 and 2009, in %

Kraje WNP	1990		2000		2006		2009	
	WNP	Pozostałe kraje świata	WNP	Pozostałe kraje świata	WNP	Pozostałe kraje świata	WNP	Pozostałe kraje świata
Azerbejdżan	92,3	7,7	13	87	15	85	8	92
Armenia	94,7	5,3	24	76	22	78	19	81
Białoruś	83,9	16,1	60	40	44	56	44	56
Kazachstan	87,7	12,3	27	73	15	85	16	84
Kirgistan	93,9	6,1	42	58	53	47	45	55
Moldawia	88,8	11,2	59	41	40	60	38	62
Rosja	62,5	37,5	13	87	14	86	15	85
Tadżykistan	86,1	13,9	48	52	13	87	21	79
Turkmenistan	91,4	8,6	52	48
Uzbekistan	86	14
Ukraina	80,2	19,8	31	69	33	67	34	66

Uwagi: ... – brak danych, nie zostały przedstawione przez Komitet Statystyczny WNP.

Źródło: *Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник, Минск 2010, op. cit., s. 134; *Komitet Wykonawczy WNP*: http://www.cis.minsk.by/russian/torg_politik/torg_politik.htm.

Source: *Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник, Минск 2010, op. cit., s. 134; *Komitet Wykonawczy WNP*: http://www.cis.minsk.by/russian/torg_politik/torg_politik.htm.

Do lepszego zobrazowania zachodzących tendencji przedstawiono dane statystyczne z roku 1990 (za czasów ZSRR przed powołaniem WNP).

Tabela 5. Struktura geograficzna importu krajów Wspólnoty Niepodległych Państw w latach 1990, 2000, 2006 i 2009 w %

Table 5. The geographical structure of CIS import in years 1990, 2000, 2006 and 2009, in %

Kraje WNP	1990		2000		2006		2009	
	WNP	Pozostałe kraje świata	WNP	Pozostałe kraje świata	WNP	Pozostałe kraje świata	WNP	Pozostałe kraje świata
Azerbejdżan	71,5	28,5	32	68	40	60	30	70
Armenia	73	27	20	80	32	68	31	69
Białoruś	69,8	30,2	70	30	65	35	64	36
Kazachstan	77,4	22,6	54	46	47	53	42	58
Kirgistan	72,5	27,5	54	46	51	49	56	44
Moldawia	73,9	26,1	33	67	38	62	35	65
Rosja	42,7	57,3	34	66	16	84	13	87
Tadżykistan	79,9	20,4	83	17	64	36	57	43
Turkmenistan	79,6	20,4	38	62
Uzbekistan	78,5	21,5
Ukraina	68,7	31,3	58	42	45	55	43	57

Uwagi: ... – brak danych, nie zostały przedstawione przez Komitet Statystyczny WNP.

Źródło: *Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник, Минск 2010, op. cit., s. 135; *Komitet Wykonawczy WNP*: http://www.cis.minsk.by/russian/torg_politik/torg_politik.htm.

Source: *Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник, Минск 2010, op. cit., s. 135; *Komitet Wykonawczy WNP*: http://www.cis.minsk.by/russian/torg_politik/torg_politik.htm.

Z danych powyższych tabel wynika, że zasadnicze osłabienie powiązań handlowych w ramach WNP nastąpiło w latach 90., a w przypadku niektórych krajów proces ten postępował w kolejnych latach. W eksporcie wyróżniają się pod tym względem Kirgistan i Białoruś, kierując ponad 40% swojego eksportu na rynki Wspólnoty Niepodległych Państw. Natomiast w imporcie wzajemne więzi pozostają bardzo ważne i w 2009 roku największy udział rynków WNP w imporcie całkowitym miały: Białoruś (64%), Tadżykistan (57%), Kirgistan (56%), Ukraina (43%) i Kazachstan 42%. Najmniejszą zależnością od rynku WNP w 2009 roku charakteryzowały się:

a) w eksporcie – Azerbejdżan (8%), Rosja (15%), Kazachstan (16%);

b) w imporcie – Rosja (13%) i Azerbejdżan (30%).

Oceniając znaczenie rynku WNP w całkowitej wymianie handlowej republik postradzieckich można zauważyć, że w imporcie i eksporcie najsilniej jest z nim związana Białoruś. Rozwój stosunków gospodarczych ze Wspólnotą Niepodległych Państw stał się ważnym celem polityki zagranicznej Białorusi w drugiej połowie lat 90. Republika Białorusi wybrała strategię integracji z Rosją. W ten sposób dwie były republiki Związku Radzieckiego najwcześniej rozpoczęły proces reintegracji po upadku systemu polityczno-gospodarczego ZSRR. Założenia utworzenia państwa związkowego Białorusi i Rosji stanowiły przykład dynamicznej odbudowy układu polityczno-gospodarczego, wyróżniającego się silną współzależnością we Wspólnocie Niepodległych Państw.

W Mińsku zostały zlokalizowane niektóre organy Wspólnoty. Białoruś, jako członek WNP, podpisała umowy o wolnym handlu z Rosją i wszystkimi krajami byłego Związku Radzieckiego. Strefę wolnego handlu pomiędzy Białorusią a Rosją zagwarantowano w ramach Państwa Związkowego Białorusi i Rosji. Za najwierniejszego sojusznika i najważniejszego partnera gospodarczego Białoruś uznawała Rosję, a za najwyższy poziom integracji powołanie państwa związkowego. W interesie Białorusi leżało, aby po obu stronach granicy rosyjsko-białoruskiej zaistniały takie same warunki działalności gospodarczej. Powiązania z Rosją obejmowały: politykę wewnętrzną, politykę zagraniczną, gospodarkę, obronność i bezpieczeństwo. Te powiązania miały podstawowe znaczenie w rozwoju gospodarczym Białorusi ze względu na historycznie ukształtowany układ zależności i współzależności polityczno-gospodarczej. Realizując własne cele polityczno-gospodarcze, Białoruś dąży do zachowania odrębności państwowej.

Na priorytetowym miejscu stawiano współpracę w ramach Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej (EaWG) i Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej (WPG)¹⁸. Białoruś aktywnie włączała się i do trzeciego poziomu integracji, czyli do wielostronnej współpracy w ramach WNP, między innymi podpisała układ o współpracy w walce z terroryzmem, opracowała program rozwoju działalności WNP do 2005 i 2010 roku, w tym zasady handlu i mechanizmy stosunków dwustronnych i wielostronnych. Białoruś występowała na kolej-

¹⁸ В.Н. Шимов (ред.), *Экономика и общество Беларуси: диспропорции и перспективы развития: национальный отчет о человеческом развитии 2004-2005*, Альтиора - Живые краски, Минск, 2005, с. 9.

nych szczytach państw WNP jako zwolennik rozwoju intensywnych form współpracy gospodarczej, podpisywała i ratyfikowała większość porozumień zawartych w ramach tej grupy krajów. Inicjowała działania na rzecz odbudowy państwa związkowego na wzór Związku Radzieckiego, ale w mniejszej skali¹⁹. Priorytetem zagranicznej polityki ekonomicznej kraju jest rozwój stosunków gospodarczych z krajami WNP na zasadach rynkowych²⁰.

Z perspektywy dwudziestu lat, gdy Wspólnota Niepodległych Państw okazała się związkiem mało efektywnym, w którym powstają mniejsze ugrupowania, przypadek Białorusi można uznać za szczególnie interesujący problem badawczy. Funkcjonowanie Białorusi w układzie polityczno-gospodarczym ZSRR istotnie wpłynęło na strukturę gospodarki i rozwój kooperacji pomiędzy przedsiębiorstwami różnych republik oraz na utrwalenie się wewnętrznego systemu przepływów gospodarczych. Transformacja systemu nie spowodowała zasadniczej dezintegracji tych powiązań, choć wszystkie kraje postradzieckie dążą do większej otwartości gospodarczej w skali europejskiej i globalnej.

WNP powstała jako struktura przejściowa i zachowała ten charakter mimo wielu porozumień szczegółowych, ustalających zasady jej współdziałania. Miała zapewniać aktywną współpracę państw postradzieckich, które wciąż łączyły liczne wzajemne związki przede wszystkim o charakterze gospodarczym. Kiedy stworzenie strefy wolnego handlu obejmującej 12 nowych krajów okazało się trudne, Rosja podjęła próbę integracji w ramach mniejszej liczby członków²¹. W 2003 roku w Jałcie na Krymie odbył się szczyt Wspólnoty Niepodległych Państw. W trakcie obrad przyjęto kilka dokumentów postulujących zwiększenie współpracy w ramach organizacji, w tym szczególnie w sferze ekonomicznej. Równoległe ze szczytem WNP prezydenci Białorusi, Kazachstanu, Rosji i Ukrainy powołali Wspólną Przestrzeń Gospodarczą (WPG, inicjatywa niezależna od WNP) w celu pogłębienia integracji ekonomicznej i politycznej tych krajów²². Kolejne szczyty WNP, które miały miejsce w roku 2004 w Astanie, w roku 2005 w Moskwie i Kazaniu, w roku 2006 w Mińsku, w roku 2007 w Petersburgu i Duszanbe, nie przyniosły konkretnych rozwiązań. Na szczycie w Kazaniu 26 sierpnia 2005 roku postanowiono ogłosić rok 2006 Rokiem WNP i zatwierdzić plan organizacji różnych imprez o charakterze gospodarczym, kulturowym, ideowym itp. Zatwierdzono koncepcję współpracy wojskowej WNP do roku 2010: wielostronne konsultacje, wspólne dyżury bojowe, wspólne manewry wojskowe

¹⁹ А. Печерский, *Новая роль СНГ для старой интеграционной пеши*, „Белорусская газета”, 09.03.1998, s. 11.

²⁰ Zob. szerzej *Программа социально-экономического развития Республики Беларусь на 2001-2005 годы*, Беларусь, Минск 2001; *Программа социально-экономического развития Республики Беларусь на 2006-2010 годы*, Беларусь, Минск 2006.

²¹ Oniszczyk W., *Czynniki zewnętrzne transformacji gospodarki Rosji*, Semper, Warszawa 2002, s. 134.

²² R. Poborski, *Jałtańskie spotkanie przywódców Wspólnoty Niepodległych Państw*, OS [w:] <http://www.osw.waw.pl/pub/koment/2003/09/030925.htm>; С. Васильцов, Ялтинский форум: начало пути или очередной компромисс, „Национальная Экономическая Газета”, nr 73(690), 2003, s. 9.

różnych formacji zbrojnych²³. Na szczycie państw WNP w Duszanbe w październiku 2007 roku dyskutowano o kierunkach dalszego rozwoju organizacji, rozszerzeniu współpracy w dziedzinie transportu, handlu oraz nauki. Podjęto próbę opracowania programu rozwoju Wspólnoty do 2017 roku, zwłaszcza w dziedzinie gospodarczej²⁴. Rozporządzeniem Rady Szefów Rządów w dniu 14 listopada 2008 roku została zatwierdzona „Strategia rozwoju gospodarczego Wspólnoty Niepodległych Państw do 2020 roku”²⁵.

W latach 2005-2006 zaczęło pojawiać się coraz więcej sygnałów sugerujących nieefektywność funkcjonowania WNP oraz brak perspektyw dla organizacji w obecnym kształcie. W trakcie szczytu WNP w Kazaniu w sierpniu 2005 roku Turkmenistan ogłosił, że rezygnuje z pełnego członkostwa, zmienia swój status w organizacji na członkostwo stowarzyszone, co było potwierdzeniem istniejącego od kilku lat stanu faktycznego²⁶.

Opinie kolejnego „niestabilnego” członka miała Gruzja, w której wielokrotnie pojawiały się głosy podające w wątpliwość efektywność i korzyści z członkostwa w WNP. Na początku maja 2006 roku prezydent Gruzji skrytykował działalność organizacji i polecił rządowi, aby w ciągu najbliższych miesięcy zbadał, czy Gruzja powinna pozostać we Wspólnocie. Po wydarzeniach z sierpnia 2008 roku Gruzja zrezygnowała z prac w WNP. Oficjalne członkostwo Gruzji ustało z dniem 18 sierpnia 2009 roku²⁷.

Układy regionalne w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw

Ze względu na to, że współpraca w WNP była mało efektywna zaczęły powstawać inne mniejsze struktury regionalne o różnym stopniu integracji²⁸:

- Centralnoazjatycka Organizacja Współpracy,
- Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza,
- Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym,
- Wspólna Przestrzeń Gospodarcza,
- Państwo Związkowe Białorusi i Rosji,
- Organizacja na Rzecz Demokracji i Rozwoju Gospodarczego – GUAM.

²³ Решение о Концепции военного сотрудничества государств – участников Содружества Независимых Государств до 2010 года, [w:] Единый реестр правовых актов и других документов Содружества Независимых Государств:

<http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90500045>

²⁴ Решение о Концепции дальнейшего развития Содружества Независимых Государств и Плана основных мероприятий по ее реализации, [w:] Единый реестр правовых актов и других документов Содружества Независимых Государств:

<http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90700503#коцеп>

²⁵ *Стратегия экономического развития Содружества Независимых Государств на период до 2020 года*, Исполнительный Комитет СНГ: <http://cis.minsk.by/page.php?id=18764>

²⁶ Falkowski M., *Russia's policy in the Southern Caucasus and Central Asia*, Centre for Eastern Studies (CES), nr 23, June 2006, s. 32.

²⁷ *Членство Грузии в СНГ прекращено*, Пресс-служба Исполнительного комитета СНГ:

<http://cis.minsk.by/page.php?id=14594>

²⁸ W. Konończuk, *Fiasko integracji*, op. cit., s. 46.

Szczegółowe informacje na temat członkostwa poszczególnych państw WNP w nowych strukturach integracyjnych zostały podane w tabeli 6.

Tabela 6. Członkostwo poszczególnych państw WNP w postradzieckich strukturach integracyjnych

Table 6. The membership of individual states in integrative structures in CIS frames

Państwo/ organizacja	ZBiR	OUBZ	WPG	SOW	GUAM	CaOW**	EaWG
Armenia		X					
Azerbejdżan		do 1999			X		
Białoruś	X	X	X				X
Gruzja		do 1999			X		
Kazachstan		X	X	X		X	X
Kirgistan		X		X		X	X
Mołdawia					X		
Rosja	X	X	X	X		X	X
Tadżykistan		X		X		X	X
Turkmenistan							
Uzbekistan		X*		X		X	
Ukraina			X		X		

* - z przerwą od roku 1999 do czerwca 2006 roku;

** - do 2005 roku;

Źródło: opracowano na podstawie: W. Konończuk, *Fiasko integracji*, op. cit., s. 46.

Source: W. Konończuk, *Fiasko integracji*, op. cit., p. 46.

W kwietniu 1994 roku Kazachstan, Kirgistan, Uzbekistan podpisały umowę o powołaniu wspólnej przestrzeni gospodarczej. W lipcu 1998 roku po przystąpieniu Tadżykistanu do tego porozumienia zostało ono zinstytucjonalizowane jako Centralnoazjatycka Wspólnota Gospodarcza (CaWG). W lutym 2002 roku CaWG zmienił nazwę na Centralnoazjatycką Organizację Współpracy (CaOW). Transformacja organizacji miała podkreślić rozszerzenie współpracy ze spraw wyłącznie o charakterze gospodarczym na polityczne i wojskowe. Organizacja ta, podobnie jak WNP nie stała się realnie działającą strukturą. Negatywną rolę odegrała rywalizacja o dominację w regionie między Kazachstanem i Uzbekistanem. Wspólną cechą gospodarek krajów CaOW jest ich surowcowy charakter, ale różnią się pod względem zasad funkcjonowania²⁹. W roku 2004 członkiem tej organizacji została Rosja, która dąży do większej kontroli i wpływu na współpracę międzynarodową w Azji Centralnej. W październiku 2005 roku na szczycie CaOW podjęto decyzję o jej połączeniu z Euroazjatycką Wspólnotą Gospodarczą (EaWG), bowiem uczestnicy organizacji należeli już wówczas do EaWG, a cele obu struktur są tożsame³⁰.

²⁹ Д. Матснев, *Страны Центральной Азии и Кавказа в СНГ – экономический аспект*, „Центральная Азия и Кавказ”, nr 1, 2000, s. 6.

³⁰ W. Konończuk, *Fiasko integracji*, op. cit., s. 14.

29 marca 1996 roku został podpisany Układ o pogłębieniu integracji w dziedzinie gospodarczej pomiędzy Białorusią, Rosją, Kazachstanem i Kirgistanem. Wcześniej te kraje zawarły między sobą wspomnianą unię celną³¹. Głównym celem układu jest utworzenie wspólnej przestrzeni gospodarczej, przewidującej swobodny przepływ towarów, usług, siły roboczej i kapitału oraz rozwoju wspólnego systemu energetycznego, transportowego i informacyjnego. Strony zobowiązały się do uzgadniania polityki przemysłowej, cenowej i rolnej, a także wyraziły gotowość do koordynacji polityki społecznej. Zapowiedziały również stworzenie niezbędnych warunków do zachowania i umacniania wspólnej przestrzeni kulturalno-informacyjnej³². Parlament Białoruski 24 maja 1996 roku ratyfikował czterostronny układ o pogłębieniu integracji³³. W celu koordynacji poczynań w tym zakresie powołano Radę Międzypaństwową (prezydenci, premierzy i ministrowie spraw zagranicznych) oraz Komitet Integracyjny i zapowiedziano powołanie Komitetu Międzyparlamentarnego. Był to układ otwarty, zaproszenia do udziału w porozumieniu wystosowano pod adresem pozostałych państw WNP, republik bałtyckich i Bułgarii. Był on odpowiedzią na zbyt wolne tempo integracji w ramach WNP. W roku 1999 dołączył do „czwórki” Tadżykistan. W tym samym czasie podpisana została Umowa o unii celnej i wspólnym obszarze ekonomicznym pomiędzy tymi pięcioma krajami. Państwa ustaliły jednolity tryb regulowania handlu zagranicznego, likwidując wszystkie wyjątki i ograniczenia w systemie wolnego handlu³⁴. Liderzy państw członkowskich unii celnej podpisali 10 października 2000 roku dokumenty założycielskie o utworzeniu wspólnego obszaru celnego na bazie Euroazjatyckiego Sojuszu Ekonomicznego. W perspektywie EASE miała być podstawą integracji gospodarek narodowych państw członkowskich ze światowym systemem ekonomicznym, a przede wszystkim ze Światową Organizacją Handlu (WTO). Istotne znaczenie miało także podpisanie w ramach EASE międzypaństwowych porozumień o zniesieniu wiz między Białorusią, Rosją, Kazachstanem, Kirgistanem i Tadżykistanem³⁵.

Ekonomiczna integracja „piątki” została zinstytucjonalizowana ostatecznie w czerwcu 2001 roku, kiedy na szczycie w Mińsku powołano Euroazjatycką Wspólnotę Gospodarczą (EaWG). Według założeń nowo powstała w ramach WNP struktura powinna doprowadzić do realnej integracji części obszaru postradzieckiego. Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza (EWG) ma przyczynić się do powstania na tym obszarze:

- 1) systemu wolnego handlu,

³¹ S. Owsiannik, J. Strelkowa, *Unia rosyjsko-białoruska: geneza, uwarunkowania, paradoksy*, „Polityka Wschodnia”, nr 2, 1997, s. 82.

³² Porozumienie między Republiką Białoruś, Republiką Kazachstan, Republiką Kirgizji i Federacją Rosyjską o pogłębieniu integracji w dziedzinie gospodarczej i humanitarnej, [w:] Biuletyn Rosyjski, OSW, nr 1, 1996, s. 32-36.

³³ K. Malak, *Związek Rosji i Białorusi jako element reintegracji byłego obszaru ZSRR*, [w:] J. Kukułka i L. Łukaszyk (red.), *Od konfliktów do partnerskiej współpracy*, AON, Warszawa 1997, s. 246-248.

³⁴ W. Oniszczyk, *Czynniki zewnętrzne transformacji gospodarki Rosji*, op. cit., s. 136.

³⁵ В.А. Вашанов (ред.), *Региональное сотрудничество России и СНГ*, СОПС, Москва 2004, s. 75-76.

- 2) utworzenia wspólnej taryfy celnej i wspólnego systemu środków pozataryfowej regulacji,
- 3) uzgadniania systemu preferencji handlowych,
- 4) wypracowania wspólnego stanowiska wobec WTO i innych międzynarodowych organizacji ekonomicznych.

Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza (według założeń) ma być obszarem o znacznie wyższym poziomie integracji gospodarczej niż unia celna czy nawet wspólny rynek. Obejmuje ona ponadto:

- 1) wspólną politykę walutową,
- 2) politykę strukturalną,
- 3) utworzenie wspólnego rynku usług transportowych i jednolitego systemu transportowego,
- 4) wspólnego rynku energetycznego,
- 5) tworzenie wspólnych grup finansowo-przemysłowych,
- 6) wspólną politykę wobec zagranicznych inwestycji bezpośrednich.

Kraje członkowskie EaWG podpisały również umowy w sprawie wspólnej polityki społecznej w celu zapewnienia swoim obywatelom równych praw do wykształcenia i pomocy medycznej na całym terytorium, harmonizacji narodowych systemów kształcenia, rozwoju nauki, kultury, zabezpieczenia minimalnych standardów socjalnych. Realizacji założeń współpracy ma służyć zbliżanie i harmonizowanie narodowych systemów prawnych utworzenie zunifikowanego systemu regulacji. W ramach EaWG weszła w życie tylko strefa wolnego handlu, funkcjonująca ze znacznymi ograniczeniami. Jednak warto podkreślić, że obok Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ³⁶) EaWG jest najlepiej działającą organizacją na obszarze WNP³⁷.

We wrześniu 2003 roku zostało zawarte kolejne porozumienie w ramach WNP o powołaniu Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej Białorusi, Kazachstanu, Rosji i Ukrainy (WPG)³⁸. WPG stanowi próbę integracji czterech najsilniej ze sobą powiązanych gospodarczo państw, mających jednocześnie dla Rosji najważniejsze znaczenie polityczne i geopolityczne. W założeniu organizacja ma być podstawą dalszych procesów integracyjnych na obszarze postradzieckim³⁹. Białoruś odniosła się do projektu sceptycznie, obawiając się osłabienia swojej pozycji z powodu dominacji rosyjsko-ukraińskiej i zahamowania procesów integracyjnych na mniejszą skalę w ramach Związku Białorusi i Rosji (ZBiR).

Dość dobrze zintegrowaną strukturą na terytorium WNP jest istniejące od 1999 roku Państwo Związkowe Białorusi i Rosji. Proces integracyjny roz-

³⁶ W maju 2002 roku podjęto decyzję o przekształceniu Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (układ Taszkienski z 1992 roku), w blok wojskowo-polityczny – Organizację Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. W kwietniu 2003 roku została ona ostatecznie zinstytucjonalizowana. Организация Договора о Коллективной Безопасности (ОДКБ): <http://www.dkb.gov.ru>

³⁷ В.А. Вашанов (ред.), *Региональное сотрудничество*, op. cit., s. 76.

³⁸ A. Ossowska, *Współpraca gospodarcza Białorusi z Rosją oraz innymi krajami WNP*, [w:] B.J. Albin, W. Baluk (red.), *Europa Wschodnia - dekada transformacji. Białoruś*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2004, s. 169.

³⁹ O. Sushko, *The Dark Side of Integration's: Ambitions of Domination in Russia's Backyard*, "Washington Quarterly", nr 1, 2004, s. 130.

począł się w kwietniu 1996 roku, kiedy podpisano pierwsze porozumienie o stowarzyszeniu. Związek daje szansę na ujednoczenie warunków działalności gospodarczej obu państw, prawa, taryf celnych, cen itp., choć w miarę upływu czasu ujawniają się różnice interesów i daty realizacji założeń Układu nie są dotrzymanywane⁴⁰.

Ze środków budżetu związkowego Białorusi i Rosji realizowano różne programy, mające na celu podniesienie efektywności gospodarczej obu krajów. Znaczny postęp osiągnięto w tworzeniu jednolitego obszaru naukowo-technologicznego i informacyjnego. Duża część środków budżetowych była przeznaczana na realizację programów zwiększających bezpieczeństwo Związku obu stron⁴¹. Zwiększone zostały możliwości finansowe poprzez bardziej racjonalną gospodarkę własnymi środkami finansowymi, pozyskiwanie środków zewnętrznych (w tym również zwrotnych), nawiązywanie współpracy z sektorem prywatnym w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. Realizacja wspólnych programów przyniosła efekty w postaci wzrostu aktywności społeczności lokalnych, organizacji, instytucji, przedsiębiorstw. Uczestnictwo w nich Białorusi stwarzało szansę na znaczne dofinansowanie różnego rodzaju kapitałochłonnych projektów o znaczeniu ponadregionalnym.

10 października 1997 roku w trakcie szczytu prezydenckiego czterech państw: Gruzji, Ukrainy, Azerbejdżanu i Mołdawii w Strasburgu ogłoszono powstanie formacji konsultacyjnej, która po przystąpieniu w kwietniu 1999 roku Uzbekistanu przyjęła ostatecznie nazwę GUUAM⁴². Nowa organizacja wyznaczyła sobie między innymi następujące cele działalności:

- 1) współpracę ekonomiczną,
- 2) rozwiązywanie problemów transportu kaspijskiej ropy i gazu na Zachód oraz
- 3) wspólne integrowanie się ze strukturami europejskimi.

Na spotkaniu WNP w Jałcie w 2001 roku nieformalny związek przekształcony został w regionalną organizację międzynarodową.⁴³ Na kolejnym szczycie uzgodniono stworzenie strefy wolnego handlu. Po raz pierwszy na obszarze Wspólnoty powstała struktura, której inicjatorem nie była Rosja. Nie przypadkiem GUAM został utworzony przez te państwa WNP, które prowadziły najbardziej prozachodnią politykę zagraniczną. Pomimo wielu oczekiwań, że GUAM stanie się realną alternatywą WNP, organizacja jest niespójna wewnętrznie⁴⁴. Stąd też współpraca na szerszą skalę postępowwała

⁴⁰ Z.J. Winnicki, *Ustrój polityczno-administracyjny Republiki Białoruś – zarys problematyki*, [w:] B.J. Albin, W. Baluk (red.), *Europa Wschodnia – dekada transformacji*, op. cit., s. 69-71.

⁴¹ В.Н. Шимов (ред.), *Национальная экономика Беларуси*, БГЭУ, Минск 2006, s. 705-706.

⁴² GUUAM – akronim od pierwszych liter nazw tych państw. *Obszar WNP: wiosna patriarchów*, [[w:]] Rocznik Strategiczny, 1999/2000, s. 179; M. Nizioł-Celewicz, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru WNP*, [w:] M. Janik (red.), *Federacja Rosyjska w stosunkach międzynarodowych*, UMCS, Lublin 2006, s. 153.

⁴³ Организация за демократию и экономическое развитие – ГУАМ;
<http://www.guam.org.ua/about.phtml>

⁴⁴ W roku 2005 Uzbekistan opuścił organizację. Wynikało to z postępującego ochłodzenia w relacjach z Zachodem. Jednocześnie doszło do zbliżenia z Rosją poprzez podpisanie w 2004 roku uzbecko-rosyjskiej umowy o strategicznym partnerstwie. W. Konończuk, *Fiasko integracji*,

zbyt wolno, co wynikało w dużym stopniu z niewielkiego poziomu wzajemnej wymiany handlowej oraz braku konsensusu w sprawie priorytetów współpracy. Dopiero na przełomie lat 2005-2006 uzgodniono, że GUAM może być efektywną formą współpracy regionalnej państw, których priorytetem w polityce zagranicznej jest integracja europejska i euroatlantycka. W maju 2006 roku na szczycie GUAM zapadła decyzja o sformalizowaniu współpracy i utworzeniu nowej Organizacji na Rzecz Demokracji i Rozwoju Gospodarczego – GUAM. Postanowiono, że zostanie wprowadzona w życie umowa o strefie wolnego handlu i powołana Rada Energetyczna⁴⁵.

Tendencje dezintegracyjne w WNP powodowały, że spotkania na szczeblu wspólnotowym wykorzystywano przede wszystkim jako możliwość rozwoju stosunków dwustronnych, co powodowało zróżnicowanie tempa integracji pomiędzy krajami⁴⁶. Rosyjska polityka w stosunku do WNP stała się bardziej pragmatyczna, nie starała się ona integrować wszystkich państw przez wysuwanie kolejnych nieefektywnych inicjatyw.⁴⁷ Rosja przestała być jedynym centrum, na które państwa WNP orientowały swoją politykę. Coraz większy wpływ na politykę byłych republik radzieckich mają: Unia Europejska, USA, Chiny i Turcja⁴⁸. Dość aktywnie Rosja, Kirgistan, Kazachstan, Tadżykistan i Uzbekistan zaczęły współpracować w ramach powołanej z udziałem Chin Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW)⁴⁹. Głównymi celami organizacji są:

- 1) rozwój współpracy dla umocnienia pokoju, bezpieczeństwa i stabilności w regionie,
- 2) przeciwdziałanie terroryzmowi, ekstremizmowi, separatyzmowi,
- 3) rozwijanie współpracy regionalnej w sferze politycznej, gospodarczej i obronnej.

We współpracy dominują sprawy gospodarcze i energetyczne, czym szczególnie zainteresowane są Chiny. Ze względu na elastyczną strukturę organizacyjną SOW jest wygodną formą współdziałania pomiędzy jej członkami⁵⁰.

Wnioski podsumowujące

Podsumowując, nie można uznać Wspólnoty Niepodległych Państw za organizację gospodarczą, w której następuje reintegracja grupy krajów postradzieckich. Byłe republiki ZSRR poszukują możliwości rozwoju poza starym układem polityczno-gospodarczym. WNP nie jest ostateczną formą

op. cit., s. 19; A.B. Бондарь, С.Н. Князев (ред.), *Экономическая безопасность*, op. cit., s. 103.

⁴⁵ W. Konończuk, *Fiasko integracji*, op. cit., s. 19.

⁴⁶ В.А. Ваханов (ред.), *Региональное сотрудничество*, op. cit., s. 34.

⁴⁷ Szerzej K. Łastawski, *Koncepcje polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej*, [w:] M. Janik (red.), *Federacja Rosyjska w stosunkach międzynarodowych*, op. cit., s. 59- 61.

⁴⁸ E.M. Nizioł-Celewicz, *Polityka Federacji Rosyjskiej*, op. cit., s. 155.

⁴⁹ 15 czerwca 2001 na szczycie w Szanghaju powołano SOW jako organizację międzynarodową. Shanghai Cooperation Organisation Charter:

http://www.sectsc.org/news_detail.asp?id=96&LanguageID=2

⁵⁰ W. Konończuk, *Fiasko integracji*, op. cit., s. 18.

współpracy na obszarze postradzieckim. Oceniając dorobek WNP z perspektywy dwudziestu lat można stwierdzić, że na obszarze byłego ZSRR nie ukształtował się jeszcze nowy układ gospodarczy, a proces reintegracji nie zakończył się i dlatego poszczególne kraje wciąż poszukują swojego miejsca w międzynarodowych oraz regionalnych stosunkach polityczno-gospodarczych. WNP jako organizacja jednocząca dwanaście państw w miarę upływu lat ulega coraz większemu zróżnicowaniu i powstają w jej ramach mniejsze grupy krajów, które łączą wspólne cele polityczne i gospodarcze. Można zakładać, że to zjawisko będzie się rozwijać. W takiej sytuacji dążenie Białorusi od początku lat 90. do polityczno-gospodarczego związku z Rosją okazało się największym osiągnięciem w procesie reintegracji na obszarze byłego ZSRR. Kraje i przedsiębiorstwa, których rozwój opiera się na małym rynku wewnętrznym (a takim krajem jest Republika Białorusi) są niejako zdane na bardziej intensywną internacjonalizację działalności gospodarczej oraz poszukiwanie miejsca w perspektywicznych układach regionalnych. Regionalizacja ma prowadzić do większej efektywności gospodarowania, zmniejszenia kosztów transakcyjnych, zminimalizowania barier wzrostu, powiększenia rynków, racjonalniejszego podziału pracy i tych wszystkich korzyści, jakie pociąga za sobą działalność na większym obszarze⁵¹.

Bibliografia

- Albin B.J., Baluk W. (red.), *Europa Wschodnia - dekada transformacji. Białoruś*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2004.
- Donaldson R.H., Noguee J.L., *The foreign policy of Russia. Changing systems, enduring interests*, Sharpe, New York and London 1998.
- Falkowski M., *Russia's policy in the Southern Caucasus and Central Asia*, "Centre for Eastern Studies" (CES), nr 23, June 2006.
- Grinberg R., *Dziesięciolecie Wspólnoty Niepodległych Państw: iluzja integracji i czynnik rosyjski*, „Polityka Wschodnia”, nr 1, 2001.
- Janik M. (red.), *Federacja Rosyjska w stosunkach międzynarodowych*, UMCS, Lublin 2006.
- Kolstoe P., *Russians and the Former Soviet Republics*, Royal Institute of International Affairs, London 1996.
- Konończuk W., *Fiasko integracji. WNP i inne organizacje międzynarodowe na obszarze poradzieckim 1991-2006*, Prace OSW, Warszawa, maj 2007.
- Kuspys P., *Wspólnota Niepodległych Państw - stan faktyczny i perspektywy*, w: Biuletyn Opinie, nr 10, 2009.
- Obszar WNP: wiosna patriarchów*, [w:] Rocznik Strategiczny, 1999/ 2000.

⁵¹ J. Kleer, *Globalizacja gospodarki światowej a integracja regionalna*, Komitet Prognoz Polska w XXI wieku przy prezydium PAN, Warszawa 1998, s. 20. Podaję za M. Stawicką, *Niepewność w międzynarodowym otoczeniu przedsiębiorstw*, [w:] M.K. Nowakowski (red.), *Biznes międzynarodowy. Od internacjonalizacji do globalizacji*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2005, s. 97.

- Od konfliktów do partnerskiej współpracy*, Kukułka J., Łukaszuk L. (red.), AON, Warszawa 1997.
- Oniszczyk W., *Czynniki zewnętrzne transformacji gospodarki Rosji*, Semper, Warszawa 2002.
- Owsiannik S., Strelkowa J., *Unia rosyjsko-białoruska: geneza, uwarunkowania, paradoksy*, „Polityka Wschodnia”, nr 2, 1997.
- Piotrkowski M.A., *Wspólnota Niepodległych Państw*, [w:] *Europejskie struktury współpracy*, Informator, Warszawa 2000.
- Pomorski R., *Jaltańskie spotkanie przywódców Wspólnoty Niepodległych Państw*, OSW:
<http://www.osw.waw.pl/pub/koment/2003/09/030925.htm>;
- Porozumienie o utworzeniu Wspólnoty Niepodległych Państw*, [w:] *Rocznik Strategiczny 1996/1997*, Scholar, Warszawa 1997.
- Rosja i jej sąsiedzi*, Fundacja Międzynarodowe Centrum Rozwoju Demokracji, Meritum, Kraków 2000.
- Sushko O., *The Dark Side of Integration's: Ambitions of Domination in Russia's Backyard*, „Washington Quarterly”, nr 1, 2004.
- Беларусь и страны СНГ*, Статистический сборник, Минск 2010.
- Бондарь А.В., Князев С.Н. (ред.), *Экономическая безопасность и экономическая политика*, БГЭУ, Минск 2007.
- Васильцов С., *Ялтинский форум: начало пути или очередной компромисс*, „Национальная Экономическая Газета”, nr 73(690), 2003.
- Вашанов В.А. (ред.), *Региональное сотрудничество России и СНГ*, СОПС, Москва 2004.
- Исполнительный Комитет Содружества Независимых Государств:
<http://www.cis.minsk.by/>
- Матснев Д., *Страны Центральной Азии и Кавказа в СНГ – экономический аспект*, „Центральная Азия и Кавказ”, nr 1, 2000.
- Межгосударственный Статистический Комитет Союза Независимых Государств*: <http://www.cisstat.com/rus/>
- Могилевский Р., Точицкая И., *Внешняя торговля стран СНГ*, „Эковест”, nr 4(4), 2004, Институт приватизации и менеджмента.
- Печерский А., *Новая роль СНГ для старой интеграционной пеши*, „Белорусская газета”, 09.03.1998.
- Стратегия экономического развития Содружества Независимых Государств на период до 2020 года*, Исполнительный Комитет СНГ: <http://cis.minsk.by/page.php?id=18764>
- Чубрик А., *Общий обзор развития экономик стран СНГ в 1991-2003*, „Эковест”, nr 5(2), 2006, Институт приватизации и менеджмента.
- Шимов (ред.) В.Н., *Экономика и общество Беларуси: диспропорции и перспективы развития: национальный отчет о человеческом развитии 2004-2005*, Альтиора - Живые краски, Минск, 2005.
- Шимов В.Н. (ред.), *Национальная экономика Беларуси*, Учебник, БГЭУ, Минск 2006.